RE-CONSIDERING THE READING OF THE LITERARY TEXT

Loredana-Eugenia IVAN
Drd. University of Bucharest

Abstract: *because of the way of information and knowledge, lecture, source of intellection and space of research was always in the center of mother tongue classes. The class of literature should be a space of initiation in lection and in culture.*
Keywords: *knowledge, lecture, culture*

Datorită valenţelor informative şi formative plurale,lectura-sursă de cunoaştere(a şti) şi spaţiu al căutării,al dibuirii(a oblici)-a stat întotdeauna în centrul orelor de limbă maternă.Timpul a modificat doar perspectivele asupra actului lecturii şi asupra tipurilor de texte considerate esenţiale în educaţie.

Istoria didacticii lecturii începe cu aşa numita „viziune tradiţională",orientare ce a dominat aproape integral secolul XX.Conform tezelor ei,calitatea comprehensiunii este determinată de cunoştinţele de vocabular şi gramatică,iar textul formativ prin excelenţă este textul literar,domeniu absolut al modelelor de limbă.Mai mult,lectura operei literare,în înţelesul de întâlnire cu marile spirite ale culturii naţionale,este considerată calea regală a educaţiei morale şi civice a formării gustului estetic.Şi aceasta reformei actuale.1.

A doua etapă a didacticii lecturii începe în Europa anilor *70,prin tendinţele ce pun în criză viziunea tradiţională şi pregătesc"modelul comunicativ";în linii mari ,modificările au vizat deopotrivă statutul textului literar şi perspectiva asupra comprehensiunii.Noua viziune extinde conceptul de text dinspre literar spre nonliterar şi aşază ,într-un câmp fără ierarhii,creaţia literară alături de banda desenată,textul publicitar sau articolul de presă.Vechilor finalităţi estetice şi morale ale studiului literaturii,li se substituie acum"obiective mai realiste(nevoia de comunicare),mai pedagogice şi psihologice(autonomia individului,dezvoltarea personală)"2.Modificarea de statut a textului literar este secondată de o nouă perspectivă asupra procesului lecturii.Sub influenţa teoriilor cognitiviste,capacitatea de a înţelege un text nu mai este determinată doar de gradul de stăpînire a limbii,ci de întreaga structură cognitivă a celui care citeşte(sintagma"structură cognitivă"desemnează sistemul de cunoştinţe organizate în categorii de concepte sau ,cu alte cuvinte,teoria despre lume a subiectului).Aplicată în didactica lecturii,noua viziune a însemnat centrarea atenţiei asupra modului în care elevul,angajat într-o căutare activă a sensului,tratează informaţia pe care textul o conţine.Efectele concrete ale acestei perspective s-au lăsat văzute în formularea unor strategii de comprehensiune,strategii de apropriere a conţinutului textelor.

Elementele esenţiale ale acestei etape au fost integrate de modelul comunicativ.E vorba,în primul rând,de ideile legate de necesitatea unor demersuri didactice orientate înspre formarea unui cititor autonom şi avizat;importanţa cunoştinţelor de limbă este şi acum recunoscută,dar accentul cade,în mod evident,pe asimilarea unor tehnici de configurarea a sensului textului.3.

E vorba ,de asemenea,de prezenţa textului non-literar alături de cel literar.În legătură cu acest ultim aspect,trebuie subliniată tendinţa de reaşezare a textului literar în centrul didacticii lecturii,tendinţă manifestată,în ţările francofone,încă de la începutul

BDD-A5534 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:49 UTC)

anilor”90.În esență repunerea în drepturi a literaturii se face în virtutea dimensiunii sale estetice(textul literar este purtătorul codurilor socio-culturale ale epocii pe care o spune şi sau din care vine) şi filosofice(textul literar este purtătorul unor mesaje spirituale acronice);prin aceste coordonate literatura depăşeşte valoarea formativă a tuturor celorlalte tipuri de texte şi permite formarea orizontului şi identității culturale.La o primă privire,perspectiva poate părea o reluare a viziunii tradiționale şi,până la un punct,chiar este;accentele sunt însă distribuite altfel,semnificativ altfel:1.literatura nu mai este văzută ca un obiect al cunoaşterii,ci ca mediatoare a cunoaşterii:ca un domeniu esențial al memoriei culturale,domeniu a cărui parcurgere permite împrietenirea cu fenomenul estetic,familiarizarea cu o serie de coduri socio-culturale şi înțelegerea unor viziuni asupra lumii;2.în raportul operă-cititor,privilegiat este elevul-cititor şi dezvoltarea lui individuală;dezvoltare înseamnă acum nu numai cunoaşterea memoriei culturale şi înțelegerea ei ca fundament al societății şi ca sursă a ceea ce suntem;dezvoltare înseamnă şi formarea unor capacități reflexive şi critice,dezvoltarea creativității şi,nu în ultimul rând,maturizare afectivă.

Dincolo de aceste oscilații legate de statutul textului literar,direcțiile majore ale didacticii lecturii,sunt la ora actuală,cele conturate în anii „70 şi concretizate în:
1.extinderea ariei lecturii dincolo de granițele textului literar;
2.structurarea unor scenarii didactice focalizate asupra elevului-cititor şi asupra proceselor prin care construieşte sens în actul lecturii.

„Figurile „ centrale ale didacticii lecturii devin cititorul şi strategiile de constituire a sensului.Informată de principiile pedagogiei active,de teoriile cognitiviste asupra comprehensiunii şi de teoriile lecturii,noua orientare este ,în întregul său,expresia spiritului timpului,manifestat prin „insistența,devenită aproape obsesivă,asupra momentului lecturii,al interpretării,al colaborării sau cooperării receptorului”4.

Abordată din perpectiva schemei comunicării,lectura apare ca o formă de comunicare atipică,definită prin asimetrie(emițătorul şi receptorul nu sunt co-prezenți),non-reversibilitate(rolurile nu sunt interşanjabile,iar feedback-ul nu este posibil)şi decontextualizare(receptorul nu are acces la contextul enunțării,tot aşa cum emițătorului âi este străin contextul receptării).De aici,şi caracterul dificil şi fascinant al dialogului cu „departele nostru”.

Abordată din perspectiva comprehensiunii,lectura apare ca un proces personal,activ şi holistic,proces ce presupune interacțiunea a trei factori:cititorul,textul şi contextul lecturii.Atributele „activ” şi „holistic” exprimă cele două aspecte esențiale prin care modelele actuale ale comprehensiunii se deosebesc de cele tradiționale.E vorba ,în primul rînd,de înlocuirea tezei conform careia lectura este receptare pasivă a mesajului textului,cu o viziune în care lectura este construcție activă de sens,construcție realizată prin interacțiunea/cooperarea dintre cititor şi text.E vorba,în al doilea rând,de înlocuirea viziunii conform căreia lectura presupune aplicarea succesivă a unor capacități(înțelegerea sensului cuvintelor,propozițiilor,identificarea ideilor principale…) cu un model global,ce pune accentul pe modul în care cititorul orchestrează cunoştințele şi capacitățile în vederea constituirii sensului.

Coordonatele contextului sunt reprezentate de componenta psihologică ,cea socială şi cea fizică.Dimensiunea psihologică se specifică în interesul elevului pentru text şi în intenția care îi orientează lectura.se cunoaşte faptul că nu toate textele reuşesc să capteze atenția elevilor din primele rânduri;de aceea o deschidere a lectiei printr-un moment construit în jurul întrebărilor”Ce ştiu despre subiect? sau De ce este importantă lectura textului?” nu sunt lipsite de sens.În aprecierea modului în care elevul a înțeles

BDD-A5534 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:49 UTC)

textul,profesorul trebuie să țină cont de intenția de lectură.Mai mult,jocul perspectivelor de lectură poate informa relectura şi poate da seama de complexitatea textului.
Dimensiunea socială a contextului vizează toate formele de interacțiune profesor-elev şi elev-colegi.Sub această incidență se aşază:situațiile de lectură individuală silențioasă şi cele în care lectura este realizată în fața unui grup; lecturile ghidate şi cele fără fişe-suport;lecturile pregătite de explicații şi cele începute abrupt etc.

Componenta fizică a contextului se referă la aspectele concrete ce determină lectura:liniştea,claritatea tipăriturii,anticiparea corectă a duratei lecturii, elemente ce influențează din exterior, calitatea comprehensiunii,tot aşa cum influențează, de altfel,toate procesele de predare-învățare.

Textul este,alături de context şi de cititor,unul din elementele" triunghiului lecturii".Abordată din perspectiva didacticii,problematica textului poate fi circumscrisă în funcție de valențele lui formative şi de accesibilitate.

Valențele formative ale unui text pot fi cuantificate prin raportarea problematicii sale la valorile conturate de idealul educațional,precum şi prin raportarea structurii sale textuale la tiparele formale canonizate de instituțiile culturii.În cazul textului literar,valoarea formativă este dată şi de prestigiul autorului,de prezența lui în seria personalităților reprezentative ale literaturii naționale.

Accesibilitatea unui text este o dimensiune ce se specifică:a)în gradul de lizibilitate al nivelului lingvistic;b)în claritatea macrostructurii textuale;c)în familiaritatea elevului cu domeniul referențial al textului pentru subiectul tratat.

A treia componentă a triunghiului lecturii şi cea mai importantă din punctul de vedere al didacticii competențelor este elevul-cititor.5.Angajarea elevului în lectură presupune,deopotrivă,activarea unor structuri cognitive şi afective complexe şi desfăşurarea unor procese diverse;ele se întind de la recunoaşterea cuvântului sau selectarea ideii centrale a unei fraze,până la configurarea sensului global.

Scopul principal al studiului literaturii române în clasele liceale este acela de a forma elevilor capacitatea şi abilitatea de „a şti să citeşti" care se constituie la nivel de personalitate drept componentă fundamentală prezentă în sfera tuturor activităților intelectuale."Doar lectura iubeşte opera şi întreține cu ea un raport de dorință,afirma R.Barthes.A citi înseamnă a dori opera,a voi sa fii opera şi a refuza dublarea operei în afara oricărui alt cuvânt decât cuvântul operei".Este implicată aici şi formarea sensibilității pentru lectură ca o condiție –sine-qua-non a întregii educații.
Stăpânirea abilităților şi sensibilităților pentru lectură a devenit obiectivul fundamental al procesului de receptare a literaturii.Aceste elemente depăşesc cu mult atributele corectitudinii,fluenței şi expresivității actului lecturii,asimilând ideea de selecție a lecturilor,de opțiune motivată de discernământ valoric în fața textului gratuit sau lipsit de virtuți contextuale.

De aici cerința ca profesorul de limba şi literatura română,prin strategii,metode,tehnici şi procedee didactice adecvate să implice elevul în procesul lecturii,astfel încât să trăiască subtextul emoțional al scriiturii.Abia acum putem vorbi de aspectul formativ,educațional al studierii literaturii române în şcoală.Opera literară receptată direct de către elevi printr-o lectură particulară în funcție de trăsăturile sale intrinsece,răspunzând „orizontului de aşteptare"al elevilor,solicită implicarea permanentă a receptivității elevilor în comentarea ei,cu deschidere specială spre analiza stilului(expresivității)limbajului ei.

Este necesar ca orice profesor de limba şi literatura română să gândească raționalitatea acțiunilor sale dintr-o dublă perspectivă,în principiu convergente:pe de o parte să-şi stabilească strategia optimă în vederea finalității actului didactic:formarea

BDD-A5534 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:49 UTC)

unor cititori avizaţi de literatură,şi nu numai,competenţi într-o discuţie pe marginea textului literar,şi pe de altă parte,posibilitatea ca elevii să convertească strategia practicată de profesor pentru a deveni componentă a propriului stil de lector avizat.

Domeniul actual al didacticii literaturii se defineşte prin coexistenţa a două direcţii distincte:o direcţie informată de teoriile „imanentiste",teorii ce descriu textul şi o direcţie informată de teoriile lecturii,teorii ce descriu textul în orizontul cititorului.

A doua direcţie,caracterizată de demersuri ce accentuează şi,uneori, supralicitează dimensiunea subiectivă a lecturii,este informată de varianta americană a teoriilor lecturii.Noua orientare opune abordărilor descriptive şi tehnice,focalizate asupra descrierii structurii şi descoperirii sensului,demersuri ce valorifică.în primul rând sau exclusiv,sensul construit de cititor în actul lecturii.Spiritul acestei direcţii se manifestă uneori în practica şcolară prin prezenţa obsesivă a strategiilor centrate asupra lecturii inocente şi prin diminuarea secvenţei interpretative.

Pentru asezarea cât mai corectă a parcursurilor didactice în spaţiul teoriilor textului şi lecturii se impune consultarea documentelor şcolare.Citite din această perspectivă,programele pun în evidenţă următoarele finalităţi

1. asimilarea unor strategii de lectură capabile să transforme elevul în cititor autonom,orientare specificată în obiectivele de referinţă,obiective structurate,la rândul lor,în funcţie de două mize distincte:a)identificarea unor componente şi dimensiuni specifice textului literar şi interpretarea lor(ex:"…elevul va fi capabil:să recunoască modalităţile specifice de organizare a textului epic şi procedeele de expresivitate în textul liric"-clasa a VII-a;"să interpreteze un text literar făcând corelaţii între nivelurile lexical,morfologic şi semantic-clasa a VIII-a);

b)exprimarea unor sentimente şi atitudini legate de problematica textului(ex:"…elevul va fi capabil să identifice valorile etice şi culturale într-un text,exprimându-şi impresiile şi preferinţele-clasa a VIII-a")şi formarea interesului pentru lectură(ex:"…elevul va fi capabil să manifecte interes pentru cunoaşterea unor texte cât mai variate"-clasa a VII-a).

2. asimilarea unui număr mare de cunoştinţe de teorie literară manite să instrumenteze strategiile de lectură,orientare vizibilă în capitolul –Teoria literară-din secţiunea consacrată conţinuturilor;

3. iniţierea elevilor în orizontul culturii majore prin întâlnirea cu valorile consacrate ale literaturii române şi universale,orientare manifestă în listele de „texte sugerate"(creaţii semnate de M.Eminescu,I.Creangă,I.L.Caragiale,I.Slavici,T.Arghezi sau V.Voiculescu, Romanele despre regele Arthur,Psalmii lui David,parabole biblice…).

Conturată din perspectiva acestor exigenţe,ora de literatură ar trebui să fie un spaţiu de iniţiere în lectură şi în cultură,un spaţiu ce tematizează succesiv sau simultan lectura textului şi textul însuşi.De aici şi statutul dublu al creaţiei literare,deopotrivă – mediu-al dezvoltării competenţei de lectură(oferă suport pentru formarea şi aplicarea conceptelor şi strategiilor de comprehensiune şi interpretare)şi –operă-,obiect estetic înregistrat de memoria culturală.Şi tot de aici necesitatea structurării unor demersuri capabile să cuprindă relaţia dialogică cititor-text şi să valorizeze deopotrivă procesul lecturii şi textul care îl face cu putinţă.8

In epoca exploziei informationale,lectura ramane nu numai o activitate strict literar-culturala si o metoda esentiala de invatare(instruire),ci ea tinde,in mod necesar,sa devina si o tehnica indispensabila de informare si de documentare,secvente absolut utile in activitatea omului modern.

BDD-A5534 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:49 UTC)

Bibliografie

Barboi, Constanta(coord), *Limba si literatura romana in liceu*, EDP, Bucuresti,1983
Craciun, Gheorghe, *Introducere in teoria literaturii*, Editura Magister&Cartier, Brasov, 1999
Cerghit, Ioan, *Metode de invatamant*, Editura Didactica si Pedagogica, Bucuresti, 2005
Eftenie, Nicolae, *Pedagogia lecturii*, Editura Dealul Melcilor, Brasov, 1998
Iser,W., *L`acte de lecture*, (trad.E.Sznycer), Bruxelles, Pierre Mardaga, 1985
Liiceanu, G., *Dans cu o carte*, in Declaratie de iubire, Bucuresti, Humanitas, 2001
Matterlart, A , *Istoria teoriilor comunicarii* (trad.I.Panzaru), Iasi, Polirom, 2001
Pamfil, Alina, *Limba si Literatura Romana in Gimnaziu, Structuri Didactice Deschise*, Editura Paralela 45, 2004

BDD-A5534 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:49 UTC)